https://doi.org/10.15633/9788383701578.01

ks. Tomasz Kubiczek
Sędzia Audytor Trybunału Roty Rzymskiej

Znaczenie i kompetencje promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej. Uwagi normatywne i praktyczne

Wprowadzenie

Promotor sprawiedliwości (łac. *promotor iustitiae*), zwany również rzecznikiem sprawiedliwości, należy do urzędów publicznych Kościoła związanych bezpośrednio z wykonywaniem władzy sądowniczej (kan. 1430-1435)[1]. Jego obecność w strukturze sądownictwa kościelnego znajduje swoje uzasadnienie w konieczności ochrony dobra publicznego Kościoła (*bonum publicum Ecclesiae*), zwłaszcza w tych postępowaniach, w których dobro to może zostać zagrożone (kan. 1430) przez niewłaściwe zastosowanie prawa, błędy proceduralne, przekroczenie kompetencji bądź nadużycia władzy sądowniczej. W tym sensie urząd promotora sprawiedliwości stanowi jeden z instrumentów instytucjonalnej gwarancji prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Kościele.

Szczególne znaczenie omawiany urząd uzyskuje w strukturze Trybunału Roty Rzymskiej, będącego zwyczajnym trybunałem apelacyjnym Stolicy Apostolskiej. Rota Rzymska działa w ramach Kurii Rzymskiej, której aktualna struktura została określona konstytucją apostolską *Praedicate Evangelium* z dnia 19 marca 2022 r.[2]

---

[1] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317 [dalej: KPK].

[2] Francesco, Costituzione apostolica sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa nel mondo *Praedicate Evangelium* (19.03.2022), AAS 114 (2022), s. 375-455

Podstawę normatywną funkcjonowania promotora sprawiedliwości stanowią zatem postanowienia tejże konstytucji, normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., a także Normy własne Trybunału Roty Rzymskiej[3]. Ich analiza wskazuje, że prawodawca wiąże urząd promotora przede wszystkim z ochroną dobra publicznego w sprawach karnych oraz w tych sprawach spornych, w których dobro to może zostać zagrożone (kan. 1431 § 1). Regulacje te potwierdzają autonomię funkcjonalną trybunałów apostolskich, a zarazem podkreślają ich rolę w służbie jedności i sprawiedliwości w Kościele powszechnym (art. 189-204 PE). W tym kontekście refleksja nad zadaniami promotora sprawiedliwości w Rocie Rzymskiej nabiera szczególnego znaczenia systemowego.

Problem badawczy opracowania dotyczy zakresu i charakteru interwencji promotora sprawiedliwości w postępowaniach prowadzonych przed Trybunałem Roty Rzymskiej, ze szczególnym uwzględnieniem spraw małżeńskich. O ile bowiem w procesach karnych rola promotora ma klasyczny charakter oskarżycielski (kan. 1721), o tyle w sprawach małżeńskich oraz proceduralnych ujawnia się jego funkcja o znacznie szerszym wymiarze gwarancyjnym.

Tezą niniejszego opracowania jest twierdzenie, że promotor sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej pełni funkcję gwaranta dobra publicznego Kościoła, której praktyczny zakres ujawnia szerszy wymiar, niż wynikałoby to z czysto literalnej wykładni przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Norm własnych Roty Rzymskiej, obejmując również ochronę prawa do rzetelnego procesu, prawidłowości jurysdykcyjnej oraz poszanowania prawa do obrony stron procesowych.

[dalej: PE].

[3] *Normae Romanae Rotae Tribunalis* (18.04.1994), AAS 86 (1994), s. 508-540 [dalej: NRRT]. Mimo iż Normy własne Roty są z 1994 r., pozostają obowiązujące, na co jednoznacznie wskazuje prawodawca w art. 204 PE i art. 33 § 3 Regulaminu Ogólnego Kurii Rzymskiej [Leone PP. XIV, *Regolamento Generale della Curia Romana* (23.11.2025), „Bollettino Sala Stampa della Santa Sede" 24 novembre 2025, N. 0896, s. 1-13; dalej: RGCR].

Struktura artykułu odpowiada przyjętemu założeniu badawczemu. Po przedstawieniu statusu prawnego promotora sprawiedliwości w Rocie Rzymskiej oraz jego roli w procesach karnych zasadnicza część opracowania poświęcona zostanie analizie jego interwencji w sprawach małżeńskich, w szczególności w zakresie instytucji *avocatio causae*, nowego wniesienia sprawy (*nova causae propositio*), właściwości sądowej, przywrócenia do stanu poprzedniego (*restitutio in integrum*), skargi o nieważność wyroku (*querela nullitatis*) oraz zagadnień związanych z prawem do apelacji. Taki układ pozwala ukazać, że to właśnie w sprawach małżeńskich rola promotora sprawiedliwości ujawnia się w pełni jako funkcja gwarancyjna o znaczeniu systemowym.

1. Status prawny promotora sprawiedliwości w Kościele i w Rocie Rzymskiej

Zrozumienie roli promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej wymaga uprzedniego określenia jego statusu prawnego w systemie sądownictwa kościelnego. Urząd ten, zakorzeniony w strukturze władzy sądowniczej Kościoła, posiada określoną podstawę normatywną oraz ściśle wyznaczone miejsce w organizacji trybunałów. Dopiero na tle ogólnego modelu kodeksowego możliwe jest właściwe uchwycenie specyfiki jego pozycji w Rocie Rzymskiej jako trybunale apostolskim.

1.1. Podstawa prawna urzędu promotora sprawiedliwości

Urząd promotora sprawiedliwości został przewidziany w KPK jako jeden z urzędów publicznych związanych bezpośrednio z wykonywaniem władzy sądowniczej w Kościele. Zgodnie z kan. 1430 w sprawach spornych, w których może być zagrożone dobro publiczne, oraz w sprawach karnych należy ustanowić w diecezji promotora sprawiedliwości, którego obowiązkiem jest troska o dobro publiczne. W myśl kan. 1431 § 1 do biskupa diecezjalnego należy osąd, czy w danej sprawie dobro publiczne może być zagrożone,

chyba że ustawa wprost nakazuje udział promotora sprawiedliwości albo interwencja ta jest z natury rzeczy oczywiście konieczna. Jeżeli natomiast promotor sprawiedliwości brał udział w poprzedniej instancji, jego udział w instancji wyższej domniemywa się jako konieczny (kan. 1431 § 2). Z kolei w kan. 1435 określone zostały wymagania personalne wobec promotora sprawiedliwości oraz obrońcy węzła, wskazując, że powinni oni odznaczać się nieposzlakowaną opinią, posiadać stopień doktora lub licencjata prawa kanonicznego oraz cechować się roztropnością i umiłowaniem sprawiedliwości. Normy kodeksowe wyznaczają zatem podstawowy model urzędu promotora sprawiedliwości jako strażnika dobra publicznego w procesie kanonicznym[4]. Model ten został jednak rozwinięty i uszczegółowiony w odniesieniu do Roty Rzymskiej przez Normy własne tegoż Trybunału.

1.2. Status prawny promotora sprawiedliwości w Rocie Rzymskiej

W odróżnieniu od sądów diecezjalnych, w których promotora sprawiedliwości mianuje biskup diecezjalny, w Trybunale Roty Rzymskiej nominacja ta należy do papieża. Zgodnie z art. 13 § 1 NRRT promotor sprawiedliwości jest mianowany przez biskupa rzymskiego na okres pięciu lat (*ad quinquennium*), przy czym kandydaturę przedstawia Kolegium rotalne. Rozwiązanie to podkreśla szczególną rangę tego urzędu w strukturze trybunału apostolskiego oraz jego bezpośredni związek z najwyższą władzą sądowniczą w Kościele (por. kan. 1442). Trybunały apostolskie, w tym Rota Rzymska, działają bowiem w strukturze Kurii jako organy służące realizacji misji sprawiedliwości w Kościele powszechnym (art. 189-204 PE). Nominacja promotora przez biskupa rzymskiego wpisuje się zatem w konstytucyjny model organizacji władzy sądowniczej na szczeblu Stolicy Apostolskiej.

Na mocy Norm własnych istnieje także urząd pomocniczego promotora sprawiedliwości (*Promotor iustitiae adiunctus*), który wspiera promotora głównego w wykonywaniu jego zadań (art. 6 § 1

[4] W. Kraiński, *Promotor sprawiedliwości, rzecznik sprawiedliwości*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, kol. 2334-2338.

NRRT). W praktyce urząd ten bywa powierzany duchownemu jednego z Kościołów wschodnich *sui iuris*, co podkreśla uniwersalny charakter Roty Rzymskiej jako trybunału Kościoła powszechnego (art. 6 § 2 NRRT).

1.3. Zakres kompetencji i wymagania kwalifikacyjne

Wymagania personalne wobec promotora w Rocie Rzymskiej są szczególnie wysokie. Co do zasady powinien on być kapłanem, posiadać stopień doktora prawa kanonicznego (bądź *utriusque iuris*), dyplom adwokata rotalnego oraz wieloletnie doświadczenie w pracy sądowniczej (art. 6 § 2 NRRT). Kryteria te mają zagwarantować nie tylko wysoki poziom kompetencji merytorycznych, lecz również niezależność i autorytet urzędu.

Podstawowym obowiązkiem promotora sprawiedliwości, zarówno w sądach diecezjalnych, jak i w Rocie Rzymskiej, pozostaje zabezpieczenie dobra wspólnego Kościoła. Ochrona ta obejmuje w szczególności czuwanie nad prawidłowością stosowania prawa, nienaruszalnością wiary i dyscypliny kościelnej, poszanowaniem kompetencji władzy oraz nad prawidłowym przebiegiem procesu (kan. 1430; art. 24 § 1 NRRT). W tym sensie urząd promotora sprawiedliwości nie ogranicza się do roli procesowego uczestnika postępowania, lecz posiada wyraźny wymiar instytucjonalny i systemowy.

Zgodnie z art. 6 § 1 NRRT urząd promotora sprawiedliwości ustanowiony jest w celu zabezpieczenia dobra publicznego (*pro bono publico tuendo*), które może stać się przedmiotem sporu nie tylko w sprawach karnych, ale także w określonych sprawach spornych. Ta ogólna dyspozycja znajduje doprecyzowanie w art. 24 § 1 tychże Norm, według którego promotor sprawiedliwości powinien interweniować we wszystkich sprawach karnych oraz w sprawach spornych, w których – zdaniem ponensa – chodzi o dobro publiczne, zwłaszcza w zakresie przestrzegania przepisów procesowych. W sprawach karnych promotor sprawiedliwości pełni funkcję oskarżyciela publicznego (art. 25 § 1 NRRT), przy czym może jed-

nak nastąpić zrzeczenie się oskarżenia w określonych sytuacjach, m.in. gdy oskarżenie okaże się bezzasadne w ocenie dziekana Roty Rzymskiej (art. 25 § 2-3 NRRT). Obronę dobra wspólnego należy więc rozumieć jako obronę przed działaniem na szkodę Kościoła. Chodziłoby tu zatem o kwestie dotyczące zadań osób publicznych, wypełniania swoich powinności wobec Kościoła, nienaruszalności wiary, zwyczajów, nadużyć w dyscyplinie kościelnej, posłuszeństwa nakazom kompetentnej władzy, krzywdy wyrządzonej nauce lub dyscyplinie kościelnej.

2. Zadania promotora sprawiedliwości w procesach karnych

Jednym z podstawowych obszarów działalności promotora sprawiedliwości są procesy karne, w których jego udział ma charakter obligatoryjny i wynika wprost z przepisów prawa. To właśnie w tej dziedzinie najpełniej ujawnia się klasyczny model jego urzędu jako oskarżyciela publicznego działającego w imieniu Kościoła. Analiza norm kodeksowych oraz regulacji rotalnych pozwala określić zakres tych kompetencji oraz ich granice w strukturze sądownictwa Stolicy Apostolskiej.

2.1. Promotor sprawiedliwości jako oskarżyciel publiczny

W procesach karnych promotor sprawiedliwości pełni funkcję jedynego oskarżyciela publicznego, działając w imieniu Kościoła jako strażnik naruszonego porządku prawnego[5]. Zgodnie z kan. 1721 § 1, jeżeli ordynariusz zarządzi wszczęcie procesu karnego, przekazuje akta dochodzenia promotorowi sprawiedliwości, który sporządza i wnosi do sądu akt oskarżenia. W instancji wyższej jako powód występuje promotor ustanowiony przy danym sądzie (kan. 1721 § 2).

Na poziomie Roty Rzymskiej kompetencja ta znajduje potwierdzenie w art. 25 § 1 NRRT, zgodnie z brzmieniem którego w sprawach karnych jedynie promotor sprawiedliwości pełni rolę oskar-

[5] Z. Suchecki, *Promotor sprawiedliwości i jego udział w sprawach karnych*, „Roczniki Nauk Prawnych" 14 (2004), z. 2, s. 191-225.

życiela. Oskarżenie wnoszone jest *ex officio*, a więc nie w interesie prywatnym, lecz w interesie publicznym Kościoła.

Uprawnienie do wniesienia aktu oskarżenia łączy się z możliwością jego cofnięcia. Promotor może, na każdym etapie procesu, cofnąć akt oskarżenia z nakazu lub za zgodą ordynariusza, z którego polecenia został wszczęty proces (kan. 1724 § 1). Do ważności cofnięcia wymaga się jego przyjęcia przez oskarżonego, chyba że został on uznany za nieobecnego w procesie (kan. 1724 § 2). Rozwiązanie to wskazuje, że funkcja oskarżycielska promotora nie ma charakteru represyjnego, lecz służy realizacji sprawiedliwości w porządku kanonicznym.

Istotnym elementem systemu karnego jest również zasada, zgodnie z którą sąd ma obowiązek uniewinnić oskarżonego, jeżeli w sposób oczywisty stwierdzono, że przestępstwo nie zostało przez niego popełnione, nawet gdyby równocześnie wygasła skarga karna (kan. 1726). Taka dyspozycja podkreśla, że proces karny w Kościele podporządkowany jest zasadzie prawdy materialnej, a rola promotora wpisuje się w jej realizację.

2.2. Prawo apelacji i granice pogorszenia sytuacji oskarżonego

Promotorowi sprawiedliwości przysługuje prawo wniesienia apelacji, jeżeli uzna, że nie naprawiono zgorszenia lub nie przywrócono w sposób wystarczający sprawiedliwości (kan. 1727 § 2). Jednocześnie w procesie karnym obowiązuje zasada, zgodnie z którą nie dopuszcza się pogorszenia sytuacji oskarżonego (*reformatio in peius*), jeżeli apelację wniósł wyłącznie on sam, a promotor sprawiedliwości nie zamierza jej wnieść. Zasada ta stanowi wyraz ochrony praw procesowych oskarżonego i wyznacza granice ingerencji w jego sytuację prawną w instancji wyższej.

2.3. Przedawnienie skargi karnej i skargi o wykonanie kary

W praktyce rotalnej istotne znaczenie ma również problematyka przedawnienia skargi karnej (*actio criminalis*) oraz skargi o wykonanie kary (*actio poenalis*). Zgodnie z kan. 1362 § 1 skarga karna

wygasa wskutek przedawnienia po upływie określonych w ustawie terminów, które różnią się w zależności od rodzaju przestępstwa. Bieg przedawnienia może ulec zawieszeniu m.in. w związku z wezwaniem oskarżonego lub zawiadomieniem o wniesieniu aktu oskarżenia (kan. 1362 § 3). Z kolei w kan. 1363 uregulowane zostało przedawnienie skargi o wykonanie kary, liczone od dnia uzyskania przez wyrok powagi rzeczy osądzonej. Promotor sprawiedliwości zobowiązany jest do czuwania nad prawidłowym stosowaniem tych przepisów, zwłaszcza w sprawach trafiających do Roty po upływie znacznego czasu od popełnienia czynu. W tym zakresie jego rola nie ogranicza się do inicjowania postępowania, lecz obejmuje także kontrolę dopuszczalności środków zaskarżenia oraz ocenę, czy nie nastąpiło wygaśnięcie roszczenia karnego z mocy prawa.

3. Promotor sprawiedliwości w sprawach małżeńskich przed Rotą Rzymską

W sprawach małżeńskich rozpoznawanych przed Trybunałem Roty Rzymskiej rola promotora sprawiedliwości przybiera charakter odmienny od modelu właściwego procesom karnym. Jego interwencje koncentrują się przede wszystkim na ochronie dobra publicznego w wymiarze proceduralnym oraz na czuwaniu nad prawidłowym stosowaniem nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Analiza tych zagadnień pozwala uchwycić specyfikę funkcji gwarancyjnej promotora w jurysprudencji rotalnej.

3.1. Przywołanie sprawy do Roty w pierwszej instancji (*avocatio causae inde a prima instantia*)

Jednym z najbardziej charakterystycznych obszarów interwencji promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej jest instytucja *avocatio causae inde a prima instantia*, czyli przywołania sprawy o nieważność małżeństwa do Roty już w pierwszej instancji. Instytucja ta ma charakter wyjątkowy i stanowi odstępstwo od zwyczajnego systemu kompetencji sądów diecezjalnych określonego w kan. 1672.

Podstawę normatywną *avocatio* stanowi kan. 1444 § 2, zgodnie z którym Rota Rzymska sądzi również w pierwszej instancji sprawy, które biskup rzymski przywołał przed swój sąd i zlecił Rocie Rzymskiej. Uszczegółowienie tej normy zawarte jest w art. 52 NRRT, zgodnie z którym dziekan – po uprzednim wysłuchaniu dwóch sędziów najstarszych nominacją – może przywołać sprawę już od pierwszej instancji, ilekroć wymagają tego szczególne okoliczności miejsca lub osób, ze względu na dobro dusz. *Avocatio* stanowi zatem nadzwyczajną ingerencję w zwyczajny tok jurysdykcyjny i musi być interpretowana ściśle. Jej celem nie jest zastępowanie sądów w Kościołach partykularnych, lecz zapewnienie właściwego wymiaru sprawiedliwości w sytuacjach, w których istnieją poważne i obiektywne przesłanki wskazujące na zagrożenie bezstronności, spokoju sumienia stron lub prawidłowego przebiegu procesu.

W tym kontekście istotną rolę odgrywa *votum* promotora sprawiedliwości. Choć decyzja o przywołaniu sprawy należy do dziekana Roty, promotor w swoim stanowisku ocenia, czy rzeczywiście zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające odebranie sprawy sądowi kompetentnemu zgodnie z wyznaczoną w prawie kodeksowym właściwością. W praktyce mogą to być między innymi: realne zagrożenie dla bezstronności sędziów, poważne naciski środowiskowe, groźby wobec członków trybunału, istotne nieprawidłowości proceduralne, szczególna waga sprawy ze względu na osoby w niej uczestniczące. Nie chodzi tu jednak o subiektywne poczucie niezadowolenia strony z przebiegu procesu, lecz o obiektywnie weryfikowalne okoliczności, które mogą podważyć zaufanie do wymiaru sprawiedliwości w konkretnej sprawie. W tym miejscu wyraźnie ujawnia się gwarancyjny charakter funkcji promotora sprawiedliwości. Jego *votum* nie służy interesowi jednej ze stron, lecz ochronie dobra publicznego Kościoła rozumianego jako zapewnienie sprawiedliwego i bezstronnego procesu.

W praktyce instytucja *avocatio* pojawia się stosunkowo rzadko. Sam fakt wniesienia takiej prośby nie przesądza o jej zasadności, ponieważ system kanoniczny opiera się na zasadzie kompetencji sądów lokalnych oraz ich pierwszeństwa w rozpoznawaniu spraw małżeń-

skich. Każdorazowo zatem konieczna jest wnikliwa analiza promotora sprawiedliwości, który ocenia, czy prośba o przywołanie sprawy nie stanowi próby obejścia zwyczajnych reguł kompetencyjnych, lecz rzeczywiście znajduje uzasadnienie w nadzwyczajnych okolicznościach. W tym sensie *votum* promotora pełni funkcję filtra systemowego, zabezpieczającego równowagę między zasadą subsydiarności a uprawnieniem Stolicy Apostolskiej do przywołania sprawy.

3.2. Odwołanie się do sądu wyższego rzędu w celu uzyskania nowego wniesienia sprawy (*nova causae propositio*)

3.2.1. Podstawa normatywna instytucji

Instytucja nowego wniesienia sprawy (*nova causae propositio*) stanowi nadzwyczajny środek zaskarżenia przysługujący w sprawach dotyczących stanu osób po wydaniu dwóch zgodnych wyroków. Jej podstawę normatywną stanowi kan. 1644 § 1 dotyczący procesów w ogólności. W przypadku wydania dwóch wyroków zgodnych można w każdym czasie zwrócić się do sądu apelacyjnego, przytaczając – w zawitym terminie trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia – nowe i poważne dowody lub argumenty. Sąd apelacyjny, w ciągu miesiąca od przedstawienia nowych dowodów i argumentów, powinien wydać dekret rozstrzygający, czy nowe wniesienie sprawy należy dopuścić, czy też je odrzucić. Samo wniesienie prośby nie zawiesza wykonania wyroku, chyba że ustawa stanowi inaczej albo sąd zarządzi zawieszenie (por. kan. 1644 § 2 i kan. 1650 § 3). W odniesieniu do spraw małżeńskich normatywne rozwinięcie podstawy prawnej tej instytucji znajduje się w korelatywnie związanym z kan. 1644 – kan. 1681.

Instytucja *nova causae propositio* ma charakter wyjątkowy i nie może być traktowana jako trzecia instancja *sensu stricto*. Jej celem nie jest ponowne rozpoznanie sprawy z powodu niezadowolenia strony z treści wyroku, lecz umożliwienie wznowienia postępowania wyłącznie wówczas, gdy pojawią się elementy rzeczywiście nowe i poważne[6].

[6] Szerzej zob.: G. Erlebach, *Wybrane kwestie dotyczące rozumienia zgodności wyroków (art. 291 DC)*, w: *Finis legis Christus. Księga Pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*,

3.2.2. Praktyka rotalna w zakresie dopuszczalności rekursu

W praktyce Roty Rzymskiej sposób rozpatrywania prośby o *nova causae propositio* ulegał zmianom. Pierwotnie prośby były niekiedy odrzucane dekretem dekanalnym *in limine*, przed ukonstytuowaniem Turnusu. Dziekan, po zapoznaniu się z krótkim *votum* promotora sprawiedliwości oraz opinią dwóch najstarszych nominacją sędziów, mógł uznać, że przedstawione argumenty nie spełniają wymogów nowości i ciężkości i wydać dekret odrzucający prośbę jako oczywiście bezzasadną. Dekret taki zawierał pouczenie o możliwości wniesienia odwołania do Turnusu w terminie trzydziestu dni, z obowiązkiem przedstawienia nowych i poważnych argumentów. Dopiero w przypadku wniesienia odwołania Dziekan wyznaczał Turnus do kolegialnego rozpoznania sprawy.

Obecnie przyjęta praktyka polega na tym, że dziekan po otrzymaniu prośby o nowe wniesienie sprawy zasadniczo wyznacza Turnus rotalny, który rozstrzyga o dopuszczalności prośby w formie decyzji kolegialnej.

Należy jednak podkreślić, że zmiana praktyki proceduralnej nie zmienia normatywnej podstawy instytucji, którą pozostaje kan. 1644. Różnice dotyczą sposobu wstępnej selekcji spraw, a nie samego charakteru środka nadzwyczajnego. W obu modelach *votum* promotora sprawiedliwości odgrywa istotną rolę, ponieważ stanowi ocenę prawną, czy przedstawione elementy rzeczywiście spełniają ustawowe kryteria.

3.2.3. Kryterium nowości (*novitas*)

Pierwszym elementem podlegającym ocenie jest nowość dowodów lub argumentów. Jurysprudencja Roty Rzymskiej podkreśla, że wymagane jest, aby dowody były „praesto", a więc rzeczywiście istniejące i przedstawione, a nie jedynie hipotetyczne lub obiecane na

---

red. J. Wroceński, J. Krajczyński, t. I, Warszawa 2009, s. 365-383; T. Rozkrut, *Zasada zgodności formalnej i substancjalnej dwóch wyroków w kanonicznym procesie małżeńskim według „Dignitas connubii"*, w: *Proces małżeński w świetle „Dignitas connubii" – pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11-12 czerwca 2007 roku. III Ogólnopolskie Forum Sądowe*, red. T. Rozkrut, Tarnów 2008, s. 87-102.

przyszłość: „probationes vel argumenta exstent oportet «in re, non in spe; in aedificio, non in fundamento; in exhibitione petentis, non in instructione Iudicis»”[7].

Nowość może mieć charakter materialny lub formalny. W sensie materialnym chodzi o te dowody i argumenty, które do tej pory nie zostały wniesione, jak np.: istotne dokumenty, którymi strona wcześniej nie dysponowała; świadkowie, którzy wcześniej nie chcieli zeznawać, a ich zeznania, które chcą teraz złożyć, dotyczą jakiejś fundamentalnej i istotnej dla sprawy okoliczności, o której nikt dotąd nie zeznał; opinia psychologiczna, która wcześniej nie była dostępna. Nie jest bez znaczenia, aby strona w rekursie przedstawiła wystarczający powód, ze względu na który rzeczywiście nie mogła przedstawić określonego dowodu w sprawie w trakcie toczącego się procesu. Nowość dowodów w znaczeniu formalnym może dotyczyć jakiegoś argumentu lub środka dowodowego, co prawda już wniesionego, ale do tej pory niewystarczająco i nieodpowiednio ocenionego. Nie może jednak oznaczać zwykłej polemiki z oceną dowodów. Chodzi o sytuację, w której dany element faktycznie nie został poddany należytej analizie (*non cribrato*)[8].

3.2.4. Kryterium ciężkości (*gravitas*)

Drugim elementem jest ciężkość przedstawionych argumentów. Zatem ocenie podlega ustalenie, czy nowe argumenty lub dowody są równocześnie na tyle poważne, że dają prawdopodobieństwo, możliwość wydania wyroku przeciwnego[9]. Chodzi więc o prawdopodobieństwo (*probabilitas*), o możliwość (*possibilitas*) wydania wyroku

---

[7] Dec. coram Defilippi, diei 16 martii 2011, RRDecr., vol., XXIX, n. 4, s. 51-52.

[8] „Relate ad qualitates probationum vel argumentorum a iure requisitorum […] novitas consideranda non est solummodo illa ordinis materialis (i.e. quando habentur documenta hucusque ignorata, absque mala fide praetermissa, iudicibus aliunde non proposita) sed etiam illa ordinis formalis (i.e. quando agitur de argumento vel elemento adhuc non cribrato) […]”, SSAT, decr. diei 26 iunii 1996.

[9] Pontificium Consilium de Legum Textibus, Instructio servanda a tribunalibus dioecanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii *Dignitas connubii* (25.01.2005), „Communicationes” 37 (2005), s. 11-92 [dalej: DC], art. 292 § 1.

przeciwnego, nie wymaga się natomiast pewności moralnej (*certitudo moralis*) do takiej zmiany.

Nie wystarczy również tzw. *mera novitas* w odniesieniu do jakiegoś środka dowodowego, np. opinii biegłego, tzn. nie wystarczy przedstawić nowej kolejnej opinii biegłego, ale taka opinia musi być równocześnie na tyle poważna, na tyle istotna, że da sędziemu podstawę do nabycia przekonania o prawdopodobieństwie wydania wyroku zmieniającego dotychczasową decyzję. W przeciwnym razie każdy nowy środek dowodowy, w tym wypadku opinia biegłego psychologa, byłaby wystarczająca do nowego wniesienia sprawy, co byłoby sprzeczne z wymogiem kan. 1644, że nowy środek dowodowy musi zawierać w sobie elementy ciężkości. W związku z tym, jeśli wystarczyłoby przedstawić jakąkolwiek nową opinię biegłego, oznaczałoby to, że jakakolwiek sprawa musiałaby zostać skierowana do nowego rozpatrzenia[10]. Należy przez to rozumieć, że nie każda nowa opinia psychologiczna stanowi podstawę do wznowienia sprawy. Musi ona zawierać elementy zdolne do wytworzenia prawdopodobieństwa zmiany rozstrzygnięcia.

Owszem, jurysprudencja Sygnatury Apostolskiej dopuszcza, ale z zachowaniem szczególnej ostrożności, możliwość przyjęcia sprawy do ponownego rozpatrzenia, ze względu na uzasadnione krytyczne argumenty odnoszące się do braku logicznego wynikania i wadliwej oceny środków (*perversio factorum*). Jednakże „Nowość i ciężkość argumentów […] wystarczających do udzielenia nowego rozpatrzenia sprawy, może się odnosić do sytuacji, kiedy fakty już przytoczone nie zostały przez sędziów poddane takiej ocenie, na jaką rzeczywiście zasługiwały”[11]. W związku z tym do zmiany decyzji rozstrzygającej niewystarczające są same krytyczne uwagi wobec dotychczasowych wyroków (art. 292 § 2 DC).

---

[10] „Si sufficeret afferre peritiam aliquam, quaenam erit causa quae novum examen non obtineret?”, decr. coram Canals, diei 22 aprilis 1964, RRDecr. 56 (1973), n. 4, s. 287-292.

[11] „Novitas et gravitas argumentorum […] ut ulterior causae propositio admitti queat, erui potest […] quando facta iam adducta minus quam meruissent a iudicibus considerata sunt”, decr. diei 4 maii 1974, n. 2.

3.2.5. Rola promotora sprawiedliwości

W sprawach o *nova causae propositio* promotor sprawiedliwości nie działa jako strona procesowa, lecz jako strażnik prawidłowości zastosowania nadzwyczajnego środka zaskarżenia. W swoim *votum* ocenia: czy przedstawione dowody są rzeczywiście nowe, czy mają charakter poważny, czy nie chodzi jedynie o polemikę z dotychczasową oceną sądu. Jego stanowisko ma charakter opinii kwalifikowanej i wywiera istotny wpływ na decyzję Turnusu co do dopuszczalności nowego wniesienia sprawy. W tym obszarze szczególnie wyraźnie ujawnia się gwarancyjny wymiar funkcji promotora: chroni on stabilność wyroków prawomocnych, a zarazem zabezpiecza możliwość korekty w sytuacjach rzeczywiście wyjątkowych.

3.3. Kompetencja Roty Rzymskiej (*Competentiae Rotae Romanae*)

Zakres właściwości Trybunału Roty Rzymskiej należy odczytywać w ścisłym związku z kan. 1400, który określa przedmiot jurysdykcji sądowej w Kościele (por. art. 34 § 1 RGCR). Zgodnie z kan. 1400 § 1 przedmiotem postępowania sądowego są: dochodzenie lub obrona uprawnień osób fizycznych i prawnych bądź stwierdzenie faktów prawnych oraz przestępstwa w zakresie wymierzania lub deklarowania kary. Natomiast w § 2 wprowadzono wyraźne zastrzeżenie, że spory powstałe na skutek wydania aktu władzy administracyjnej mogą być wnoszone wyłącznie do przełożonego lub do sądu administracyjnego. Rozróżnienie to ma charakter fundamentalny, gdyż wyznacza granice między jurysdykcją sądową a administracyjną w porządku kanonicznym.

Rota Rzymska jako zwyczajny trybunał rozpoznaje sprawy wniesione drogą apelacji od wyroków wydanych w postępowaniu sądowym, a więc w sprawach mieszczących się w zakresie kan. 1400 § 1. Jej kompetencja nie obejmuje natomiast sporów, które mają swoje źródło w akcie władzy administracyjnej (*controversiae ortae ex actu potestatis administrativae*). Jeżeli sprawa o takim charakterze została rozpoznana przez trybunał sądowy w drodze zwyczajnego procesu, doszłoby do naruszenia właściwości rzeczo-

wej, co – w zależności od konfiguracji procesowej – mogłoby prowadzić do nieważności nieusuwalnej wyroku z tytułu niewłaściwości absolutnej (kan. 1620, n. 1)[12].

Precyzyjne określenie granic kompetencji Roty Rzymskiej ma znaczenie nie tylko systemowe, lecz także praktyczne. W sprawach, w których pojawia się wątpliwość co do właściwej drogi – sądowej czy administracyjnej – ocena ta dotyka samej dopuszczalności postępowania i może rzutować na ważność wydanych rozstrzygnięć. W tym kontekście zagadnienie kompetencji Roty staje się jednym z istotnych obszarów, w których ujawnia się gwarancyjna funkcja promotora sprawiedliwości jako strażnika prawidłowego rozdziału jurysdykcji w Kościele.

---

[12] Zakaz rozpoznawania sporów administracyjnych w drodze procesu sądowego ma swoje historyczne źródło w konstytucji apostolskiej *Sapienti consilio* z 29 czerwca 1908 r. [Pius PP. X, Constitutio apostolica de Romana Curia *Sapienti consilio* (29.06.1908), AAS 1 (1909), s. 7-108], która wyłączyła możliwość tzw. apelacji pozasądowej (*appellatio extraiudicialis*) do Roty Rzymskiej od decyzji ordynariuszy niewydanych w formie wyroku sądowego. W miejsce tej instytucji ukształtował się system rekursu hierarchicznego do przełożonego, następnie potwierdzony w kan. 1601 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. [*Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593]. Dalsza ewolucja nastąpiła wraz z konstytucją apostolską *Regimini Ecclesiae universae* Pawła VI [Paulus PP. VI, Constitutio apostolica de Romana Curia *Regimini Ecclesiae Universae* (15.08.1967), AAS 59 (1967), s. 885-928], która ustanowiła przy Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej drugą sekcję właściwą do rozpoznawania sporów administracyjnych, zwłaszcza wówczas, gdy podnosi się zarzut naruszenia ustawy przez akt administracyjny. W ten sposób w Kościele utrwalił się system podwójnej jurysdykcji: z jednej strony jurysdykcja sądowa, wykonywana przez trybunały kościelne w sprawach określonych w kan. 1400 § 1 KPK, z drugiej zaś jurysdykcja administracyjna, realizowana poprzez drogę rekursu hierarchicznego i kontrolę Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej w sprawach objętych kan. 1400 § 2. Do tej drugiej kategorii należą m.in. dekrety dotyczące usunięcia lub przeniesienia proboszcza (kan. 1747 § 3; kan. 1752), odwołania z urzędu (kan. 192), odmowy inkardynacji lub ekskardynacji, zniesienia parafii (kan. 515 § 2), przeznaczenia kościoła do użytku świeckiego (kan. 1222 § 2), zniesienia stowarzyszenia (kan. 320; 326) czy cofnięcia upoważnienia do spowiadania (kan. 974 § 1).

3.4. *Votum* w zakresie przywrócenia do stanu poprzedniego w odniesieniu do podwójnego odrzucenia pozwu o nieważność małżeństwa (*restitutio in integrum adversus duplicem reiectionem libelli*)

Instytucja przywrócenia do stanu poprzedniego znajduje swoją normatywną podstawę w kan. 1645 § 1, zgodnie z którym *adversus sententiam quae transierit in rem iudicatam, dummodo de eius iniustitia manifesto constet, datur restitutio in integrum*. Chociaż przepis ten odnosi się wprost do wyroku, który uzyskał powagę rzeczy osądzonej, w praktyce rotalnej znajduje on zastosowanie – na zasadzie analogii funkcjonalnej – także w sytuacjach, w których podwójne odrzucenie pozwu faktycznie prowadzi do pozbawienia strony prawa do procesu.

Punktem wyjścia jest kan. 1505. Zgodnie z § 1 sędzia jednoosobowy lub przewodniczący sądu kolegialnego – po ustaleniu swojej właściwości oraz zdolności procesowej powoda – powinien jak najszybciej przyjąć pozew albo go odrzucić. W § 2 enumeratywnie wyliczone zostały przypadki, w których odrzucenie jest dopuszczalne, w tym – co ma znaczenie zasadnicze – sytuację, gdy z samego pozwu jasno wynika, że żądanie jest pozbawione jakiejkolwiek podstawy i nie może się zdarzyć, aby w trakcie procesu jakaś podstawa się ujawniła (kan. 1505 § 2, n. 4). Od dekretu odrzucającego pozew stronie przysługuje w ciągu dziesięciu dni użytecznych uzasadnione odwołanie do sądu apelacyjnego, a sprawa powinna być rozstrzygnięta jak najszybciej (§ 4).

Problem powstaje w sytuacji, gdy wikariusz sądowy odrzuca pozew w oparciu o kan. 1505 § 2, n. 4, a następnie sąd apelacyjny – po wniesieniu odwołania w terminie dziesięciu dni – podtrzymuje to odrzucenie, powołując się na tę samą podstawę prawną. Dekret sądu apelacyjnego w tej materii ma być wydany *expeditissime*, a zgodnie z kan. 1629, n. 5 KPK nie przysługuje od niego dalsza apelacja, skoro prawo zastrzega, że kwestia ta powinna być rozstrzygnięta jak najszybciej. Powstaje zatem pytanie, czy strona powodowa pozostaje całkowicie pozbawiona dalszego środka prawnego?

W aktualnie przeważającej linii jurysdykcyjnej Roty Rzymskiej przyjmuje się, że jeżeli z uzasadnionego *votum* promotora sprawiedliwości – popartego następnie stanowiskiem (*votum*) dwóch sędziów rotalnych najstarszych nominacją – jasno wynika, iż podwójne odrzucenie pozwu stanowiło naruszenie kan. 1505 § 2, n. 4, wówczas dopuszcza się możliwość rekursu rozpatrywanego w aspekcie *restitutio in integrum adversus duplicem reiectionem libelli*. Po wyznaczeniu Turnusu rotalnego sprawa badana jest pod kątem tego, czy doszło do bezprawnego pozbawienia strony prawa do procesu.

Do naruszenia kan. 1505 § 2, n. 4 dochodzi wówczas, gdy wikariusz sądowy odrzuca pozew, który zawiera wystarczającą podstawę do jego przyjęcia. Zgodnie bowiem z kan. 1676 § 1 KPK, jeżeli wikariusz sądowy uzna, że pozew „ma jakąś podstawę”[13], powinien go przyjąć. W doktrynie określa się to jako wymóg *fumus boni iuris*, a więc zwykłego prawdopodobieństwa zasadności roszczenia. Nie chodzi o moralną pewność co do nieważności małżeństwa, lecz o istnienie takich okoliczności faktycznych, które czynią żądanie procesowe wiarygodnym i wymagającym zbadania w toku postępowania dowodowego.

Nie jest zatem dopuszczalne, aby wikariusz sądowy lub sąd apelacyjny uzależniał przyjęcie pozwu od przedstawienia już na tym etapie pełnych i rozstrzygających środków dowodowych, na przykład opinii biegłego psychologa w sprawach z tytułu niezdolności natury psychicznej (kan. 1095, n. 3). Wymaganie od strony, aby przed rozpoczęciem procesu wykazała w sposób niemal pewny nieważność małżeństwa, prowadziłoby do swoistego „procesu przed procesem” i oznaczałoby w istocie rozstrzygnięcie *de merito causae* jeszcze przed formalnym przyjęciem pozwu. Tymczasem do jego przyjęcia wystarcza *fumus boni iuris*, a nie pewność moralna, którą sędzia nabywa dopiero po przeprowadzeniu postępowania dowodowego. Takie zawyżenie progu dopuszczalności pozwu stanowiłoby naruszenie kan. 1505 § 2, n. 4 i prowadziłoby do realnego pozbawienia strony prawa do sądu.

[13] „[…] si aestimet eum aliquo fundamento niti”.

W jednym z *votów* dotyczących tej problematyki, uznanym następnie przez Turnus rotalny za trafne, wskazano, że choć w ścisłym znaczeniu nie można mówić o powadze rzeczy osądzonej, ponieważ odrzucenie pozwu nie następuje w ramach zasady sporności, to jednak podwójne odrzucenie może faktycznie pozbawić stronę powodową prawa do procesu, zwłaszcza gdy nie ma ona realnej możliwości przedstawienia „nowego" pozwu, a już wcześniej złożony zawierał wystarczające podstawy faktyczne. W przywołanym przypadku pozew zawierał informacje o poważnych okolicznościach życia strony pozwanej – m.in. o psychicznym znęcaniu się w rodzinie pochodzenia, chorobliwej zazdrości czy rozstrzygnięciach sądu cywilnego dotyczących opieki nad dziećmi – które *prima facie* uzasadniały przeprowadzenie procesu. W konkluzji *votum* stwierdzono, że skoro sądy niższych instancji uzależniły przyjęcie pozwu od przedstawienia pełnych dowodów już na etapie wstępnym, to doszło do niedopuszczalnego uprzedniego rozstrzygnięcia sprawy co do *meritum*. W konsekwencji należało udzielić przywrócenia do stanu poprzedniego, uznać pozew za przyjęty i odesłać sprawę do trybunału pierwszej instancji, aby ten przeprowadził proces o orzeczenie nieważności małżeństwa zgodnie z prawem: „restitutionem in integrum adversus duplicem libelli reiectionem concedendam esse, ideoque praefatum libellum tamquam admissum habendum esse; causam ad Tribunal primae instantiae remittendam esse, ut ad normam iuris sese gerat".

Instytucja *restitutio in integrum adversus duplicem reiectionem libelli* stanowi zatem szczególny instrument ochrony prawa do procesu w sprawach małżeńskich. Choć nie jest ona wprost przewidziana w KPK jako odrębny środek prawny w takiej konfiguracji, jej zastosowanie w praktyce rotalnej służy zapobieganiu sytuacjom, w których rygorystyczna i błędna interpretacja kan. 1505 prowadziłaby do faktycznego zamknięcia stronie drogi sądowej. W tym obszarze szczególnie wyraźnie ujawnia się gwarancyjna funkcja promotora sprawiedliwości, którego *votum* inicjuje kontrolę nad prawidłowością zastosowania prawa i ochroną fundamentalnego prawa do sądu w porządku kanonicznym.

3.5. Interwencja promotora sprawiedliwości wobec dekretu sądu apelacyjnego zatwierdzającego negatywny wyrok sądu pierwszej instancji

Kolejną kwestią, w której promotor sprawiedliwości jest zobowiązany do zajęcia stanowiska w formie *votum*, jest praktyka sądów apelacyjnych polegająca na zatwierdzaniu dekretem negatywnego wyroku sądu pierwszej instancji. W praktyce rotalnej pojawiło się kilkanaście spraw, w których sąd apelacyjny lokalny – zamiast przeprowadzić zwyczajne postępowanie apelacyjne – wydawał dekret zatwierdzający wyrok negatywny, powołując się na kan. 1680 § 2. Wszystkie te dekrety zostały ocenione jako dotknięte wadą nieważności nieusuwalnej, wynikającą z błędnego zastosowania wskazanej normy.

Prawodawca w kan. 1680 § 2 przewiduje bowiem możliwość zastosowania instytucji skróconego postępowania apelacyjnego (*quaestio praeliminaris: admissionis appellationis*) wyłącznie w odniesieniu do apelacji od wyroku, który po raz pierwszy stwierdził nieważność małżeństwa. Z kontekstu normatywnego – w szczególności z kan. 1679 – jasno wynika, że tzw. *examen praevium* dotyczy apelacji przeciwko sentencji afirmatywnej i służy ocenie, czy apelacja nie ma charakteru działania na zwłokę (*mere dilatoria*)[14]. W takiej sytuacji sąd apelacyjny może, po osiągnięciu moralnej pewności, odrzucić apelację dekretem i zatwierdzić wyrok stwierdzający nieważność małżeństwa.

Odmienna jest jednak sytuacja, gdy wyrok pierwszej instancji był negatywny, to znaczy został wydany z powodu nieosiągnięcia przez sędziów moralnej pewności co do nieważności małżeństwa.

---

[14] Szerzej na temat *mere dilatoria* zob.: G.P. Montini, *Si appellatio mere dilatoria evidenter appareat (can. 1680 § 2 e 1687 § 4 MIDI): alcune considerazioni*, „Periodica" 105 (2016), s. 663-699; M. Teixidor, *L'appello meramente dilatorio*, w: *Ius et matrimonium*, t. IV, ed. H. Franceschi, M.Á. Ortiz, Roma 2023, p. 289-366; Tenże, *Perfiles de la apelación meramente dilatoria del Can. 1680, § 2 CIC a la luz de la reciente jurisprudencia de la Rota Romana (2016-2021)*, „Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado" 64 (2024), s. 1-42; M. Wieczorek, *Zagadnienie apelacji częściowej w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, „Ius Matrimoniale" 35 (2024), nr 2, s. 99-116.

Zatwierdzenie takiego wyroku dekretem w trybie skróconym oznaczałoby w istocie pozbawienie strony apelującej prawa do pełnego postępowania w drugiej instancji. Tymczasem postępowanie apelacyjne stanowi autonomiczny etap procesu, w którym strona ma prawo przedstawić nowe środki dowodowe oraz argumenty, a sędziowie apelacyjni mogą – na podstawie całokształtu materiału dowodowego – dojść do moralnej pewności odmiennej niż sędziowie pierwszej instancji.

Instytucja przewidziana w kan. 1680 § 2, odczytywana przez pryzmat art. 14 § 1 (proces skrócony przed biskupem) i art. 4 (wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie) motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, promulgowanego przez papieża Franciszka[15], ma na celu usprawnienie postępowania w przypadkach oczywistych i nie może być rozszerzająco interpretowana na sytuacje, których prawodawca wyraźnie nie przewidział. Zastosowanie skróconej procedury do wyroków negatywnych prowadziłoby do obejścia zasady dwuinstancyjności w sprawach małżeńskich oraz do faktycznego zamknięcia stronie drogi do merytorycznej kontroli apelacyjnej.

W analizowanych w Rocie Rzymskiej przypadkach promotor sprawiedliwości wskazywał zatem, że dekret zatwierdzający negatywny wyrok pierwszej instancji, wydany z powołaniem się na kan. 1680 § 2, stanowił akt wydany z przekroczeniem granic ustawowych. Konsekwencją było uznanie takiego dekretu za dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej oraz konieczność zapewnienia stronie prawa do pełnego rozpoznania apelacji w zwyczajnym trybie procesowym. W tym obszarze rola promotora ujawnia się ponownie jako funkcja gwarancyjna: jego interwencja nie dotyczyła oceny *meritum* sprawy, lecz ochrony prawa do apelacji i zachowania prawidłowej struktury instancyjnej procesu małżeńskiego.

[15] Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformantur „Mitis Iudex Dominus Iesus”* (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-967.

3.6. Konieczność interwencji promotora sprawiedliwości w sprawach o nieważność wyroku lub innego aktu prawnego

Kwestia obowiązkowej interwencji promotora sprawiedliwości w sprawach dotyczących nieważności wyroku (*de querela nullitatis contra sententiam*) oraz innych aktów prawnych znajduje swoją podstawę normatywną przede wszystkim w kan. 1431 oraz w art. 57 NRRT. Zgodnie z kan. 1431 § 1 w sprawach spornych to biskup diecezjalny ocenia, czy dobro publiczne może być zagrożone, chyba że ustawa wprost nakazuje udział promotora sprawiedliwości albo jego interwencja jest w sposób oczywisty konieczna z natury rzeczy (*ex natura rei evidenter necessarius*). Jeżeli natomiast promotor brał udział w poprzedniej instancji, jego udział w instancji wyższej domniemywa się jako konieczny (§ 2). Analogiczne rozwiązanie znajduje się w art. 57 § 3 NRRT. Z kolei w art. 57 § 2 NRRT doprecyzowano ponadto, że po wydaniu dekretu przez sędziego promotor powinien działać z urzędu lub na wniosek obrońcy węzła bądź strony wówczas, gdy chodzi o ochronę przepisów prawa procesowego, zwłaszcza gdy sprawa dotyczy nieważności aktu prawnego lub zarzutów. Norma ta ma szczególne znaczenie w odniesieniu do postępowań regulowanych w kan. 1619-1627, czyli do skargi o nieważność wyroku.

W sprawach dotyczących *querela nullitatis contra sententiam* brak wezwania promotora sprawiedliwości – lub przynajmniej faktycznej możliwości wykonania przez niego swego zadania przed wydaniem decyzji – skutkuje nieważnością czynności sądowych na podstawie kan. 1433. Przepis ten stanowi wprost, że w sprawach, w których wymagana jest obecność promotora sprawiedliwości lub obrońcy węzła, pominięcie ich wezwania powoduje nieważność czynności sądowych, chyba że – mimo braku formalnego wezwania – faktycznie brali udział w sprawie albo przynajmniej przed wyrokiem mogli zapoznać się z aktami i wypełnić swoje zadanie. W odniesieniu do *querela nullitatis* interwencja promotora jest konieczna z natury rzeczy, gdyż w grę wchodzi bezpośrednio ochrona porządku procesowego i dobra publicznego.

Analiza kan. 1431 § 1 pozwala na wyróżnienie trzech sytuacji:

1) możliwy jest brak udziału promotora w sprawie spornej, jeżeli po roztropnym osądzie biskupa diecezjalnego uznano, że dobro publiczne nie jest zagrożone, a sprawa dotyczy wyłącznie dobra prywatnego; w takim przypadku jego nieobecność nie powoduje nieważności procesu ani wyroku;
2) ustawa może wprost nakazywać udział promotora pod rygorem nieważności, jak ma to miejsce w sprawach karnych (kan. 1721 § 1), w sprawach o separację małżonków (kan. 1696) czy w sprawach małżeńskich, gdy nieważność została już rozgłoszona, a małżeństwo nie może być konwalidowane albo nie jest to wskazane (kan. 1674 § 1, n. 2);
3) udział promotora jest konieczny z natury rzeczy („ex natura rei evidenter necessarius sit"), w odniesieniu do spraw dotyczących skargi o nieważność wyroku, gdzie zawsze wchodzi w grę dobro wspólne (*ratione boni publici*), zwłaszcza w tych, w których zachodzi potrzeba ochrony przepisów procesowych, w szczególności przy badaniu nieważności aktu prawnego lub rozpoznawaniu zarzutów.

Konsekwencje pominięcia promotora w sprawach o nieważność wyroku mogą być daleko idące. Można wyobrazić sobie sytuację, w której strona pozwana wnosi apelację od wyroku pierwszej instancji stwierdzającego nieważność małżeństwa i równocześnie składa skargę o nieważność tego wyroku. Sąd apelacyjny wydaje dekret, w którym uznaje, że nieważność nie zachodzi oraz że strona apelująca działa na zwłokę, zatwierdzając tym samym wyrok pierwszej instancji. Jeżeli jednak okaże się, że sąd apelacyjny oddalił skargę o nieważność bez udziału promotora sprawiedliwości, wówczas dekret w części dotyczącej *querela nullitatis* jest dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej na podstawie kan. 1433. Skarga o nieważność wyroku pierwszej instancji musi zostać ponownie rozpoznana, a jeżeli okaże się zasadna – na przykład z powodu naruszenia prawa do obrony – także dekret zatwierdzający wyrok może być dotknięty pochodną nieważnością.

Prawodawca przewiduje różne formy wniesienia skargi o nieważność. Może ona być złożona łącznie z apelacją w terminie dla niej przewidzianym (kan. 1625), przy czym od wyroku dotkniętego wadą nieważności nie przysługuje apelacja, chyba że jest ona połączona ze skargą o nieważność (kan. 1629, n. 2). Skarga może być także wniesiona samodzielnie: jako powództwo główne przed sędziego, który wydał wyrok – w ciągu dziesięciu lat w przypadku nieważności nieusuwalnej albo trzech miesięcy w przypadku nieważności usuwalnej (kan. 1621) – bądź w formie zarzutu (*incidenter*), zarówno w toku postępowania apelacyjnego, jak i w postępowaniu wykonalności sentencji.

Należy podkreślić, że przewidziana w kan. 1619 sanacja czynności procesowej, której strona – mimo wiedzy – nie zakwestionowała przed wyrokiem, ma zastosowanie wyłącznie w sprawach dotyczących dobra prywatnego (*quoties agitur de causa ad privatorum bonum attinenti*). Nie znajduje ona zastosowania w sprawach małżeńskich, w których zawsze w grę wchodzi dobro publiczne. W odniesieniu do nieważności usuwalnej, o której mowa w kan. 1622, n. 5, skarga powinna być wniesiona w terminie trzech miesięcy od wiadomości o ogłoszeniu wyroku; po bezskutecznym upływie tego terminu wyrok ulega sanacji z mocy samego prawa (por. art. 273 DC).

Z powyższego wynika, że interwencja promotora sprawiedliwości w sprawach o nieważność wyroku nie ma charakteru fakultatywnego ani czysto formalnego. Jest ona elementem strukturalnej ochrony dobra publicznego i integralności procesu kanonicznego. Pominięcie promotora nie stanowi zwykłego uchybienia proceduralnego, lecz prowadzi do nieważności czynności sądowej, co potwierdza gwarancyjny i systemowy charakter jego urzędu.

3.7. Kwestie związane z apelacją od wyroku po raz pierwszy stwierdzającego nieważność małżeństwa

W praktyce rotalnej istotną grupę zagadnień, w których promotor sprawiedliwości zobowiązany jest przedstawić swoje *votum*, stanowią kwestie związane z prawem do apelacji (*de iure appellandi*) od wyro-

ku, który po raz pierwszy stwierdził nieważność małżeństwa. Chodzi tu zarówno o ocenę dopuszczalności apelacji, jak i o prawidłowość jej wniesienia oraz skutki procesowe uchybień w tym zakresie.

Możliwość skutecznego wniesienia apelacji uzależniona jest od spełnienia trzech wstępnych wymogów, od których łącznego zaistnienia zależy rozpoczęcie biegu terminu zawitego:

1) musi zostać wydana sentencja zawierająca uzasadnienie – motywy prawne i faktyczne, na których opiera się część rozstrzygająca wyroku (kan. 1611, n. 3). Przedmiotem materialnym apelacji jest bowiem sentencja opublikowana, to znaczy sporządzona *per extensum* i opatrzona uzasadnieniem (*exemplar sententiae per extensum exaratae et motivis tum in iure tum in facto exornatae*);
2) wyrok musi zostać ogłoszony stronom. Zgodnie z kan. 1615 może to nastąpić przez przekazanie egzemplarza wyroku w kancelarii sądu (*tradendo brevi manu*) albo przez jego przesłanie, najlepiej listem poleconym za potwierdzeniem odbioru (*transmittendo exemplar sententiae per publicos tabellarios*), co ma istotne znaczenie dla ustalenia początku biegu terminu apelacyjnego;
3) strony muszą zostać pouczone o środkach zaskarżenia (kan. 1614), w szczególności o prawie do wniesienia apelacji do sędziego *a quo* w terminie piętnastu dni użytecznych od otrzymania wiadomości o ogłoszeniu wyroku[16].

W praktyce pojawiają się różnorodne sytuacje wymagające interwencji promotora sprawiedliwości. Jedną z nich jest *votum* przy tzw. *appellatio extra terminos* (por. kan. 1679), gdy po przekazaniu akt do Roty okazuje się, że apelacja została wniesiona po upływie terminu zawitego. W takim przypadku konieczne jest wydanie dekretu stwierdzającego wykonalność wyroku pierwszej instancji.

[16] Do terminu *a quo* nie wlicza się dnia, w którym strona faktycznie otrzymała wyrok (kan. 203 § 1). Termin rozpoczyna swój bieg od północy dnia następnego, biegnie nieprzerwanie – obejmując również soboty i niedziele – i kończy się w piętnastym dniu, chyba że przypada on w dniu, w którym sąd nie urzęduje; wówczas ulega przedłużeniu do najbliższego dnia roboczego (kan. 1467).

Inny problem stanowi tzw. *publicatio sententiae praeter legem ad omnes iuris effectus*, gdy ogłoszenie wyroku następuje nie poprzez przekazanie lub przesłanie jego egzemplarza zgodnie z kan. 1615, lecz przez poinformowanie strony jedynie o części rozstrzygającej (*pars dispositiva*) i o możliwości zapoznania się z wyrokiem w kancelarii sądu. Jeżeli strona w ciągu piętnastu dni nie zgłosi woli zapoznania się z treścią wyroku, sentencja uznawana jest za wykonalną na podstawie sposobu ogłoszenia nieprzewidzianego *expressis verbis* przez ustawę, czyli kan. 1615, co oznacza, że nastąpiło działanie *praeter legem*. Jeżeli natomiast strona skorzysta z prawa wglądu, termin apelacyjny biegnie od dnia następującego po faktycznym zapoznaniu się z wyrokiem. Tego rodzaju praktyki wymagają każdorazowo wnikliwej oceny pod kątem zgodności z kan. 1614-1615 oraz ochrony prawa do obrony.

Częstym przypadkiem jest także *appellatio partialis*, gdy nieważność małżeństwa została orzeczona z kilku tytułów, a apelacja dotyczy jedynie jednego z nich. W takiej sytuacji ponens może wydać dekret ogłaszający wykonalność wyroku w odniesieniu do tytułu, od którego nie wniesiono apelacji, oraz zarządzić archiwizację w części objętej apelacją. Stronie przysługuje wówczas rekurs do Turnusu. Zazwyczaj Turnus, oceniając brak wystarczającej korzyści prawnej (*interesse iuridicum*), zatwierdza dekret ponensa i nie nadaje sprawie dalszego biegu. Z problematyką tą łączy się instytucja apelacji wpadkowej (kan. 1637 § 3), przysługującej stronie przeciwnej w terminie piętnastu dni od zawiadomienia o apelacji głównej.

W praktyce spotyka się również przypadki sporządzania przez promotora sprawiedliwości *votum* dotyczącego tzw. *appellatio derelicta*, gdy strona wnosi apelację całkowicie pozbawioną motywów (*appellatio simplex*)[17] i nie przedstawia jej poparcia w przewidzianym czasie. W myśl kan. 1680 § 2 taka apelacja wymaga dalszego poparcia, ponieważ nie spełnia formalnego wymogu, jakim jest przedstawienie przynajmniej jakiejś minimalnej motywacji. Według przeważającej linii orzecznictwa rotalnego poparcie apelacji nie by-

[17] Zazwyczaj była to apelacja wyrażona jednym prostym zdaniem, np.: „Składam apelację od wyroku, z którym się nie zgadzam”.

łoby wymagane, gdyby apelacja została wniesiona przez stronę od razu umotywowana, tj. zawierająca w sobie motywy apelacji (*appellatio una cum prosecutione*). Jeśli więc strona wniosła apelację całkowicie pozbawioną jakichkolwiek motywów i sukcesywnie, w ciągu miesiąca od wniesienia takiej apelacji, nie przedstawiła jej poparcia, to sytuacja taka oznacza faktyczne zaniechanie apelacji, co pozwala ponensowi na wydanie dekretu wykonalności sentencji. Zgodnie z kan. 1635 po bezskutecznym upływie terminów zawitych apelację uważa się za zaniechaną (*deserta censetur appellatio*) i właśnie to umożliwia wydanie dekretu wykonalności wyroku. Dlatego przyjmuje się, że zaniechanie poparcia apelacji może być interpretowane także jako forma jej zrzeczenia się (*renuntiatio*; por. kan. 1636). Właściwe zrzeczenie się apelacji (*renuntiatio appellationi*) może nastąpić przed wydaniem dekretu rotalnego *in quaestione praeliminari*, co pozwala na ogłoszenie wykonalności wyroku, który po raz pierwszy stwierdził nieważność małżeństwa. W sytuacji zaś, kiedy powód poinformowany o przyjęciu w Rocie dekretem turnusu apelacji strony pozwanej i skierowaniu sprawy do dalszego postępowania na drodze zwyczajnego procesu sądowego w drugiej instancji zrzekłby się sprawy (*renuntiatio causae vel renuntiatio instantiae litis*), to wtedy ponens informuje stronę pozwaną o rezygnacji powoda z prowadzenia sprawy i wydaje dekret archiwacji. Strona pozwana nie może domagać się, aby sprawa toczyła się dalej, aż do wydania decyzji o ważności małżeństwa. Uniemożliwia to złożenie przez stronę powodową wspomnianej rezygnacji z dalszego prowadzenia sprawy, chyba że sama strona pozwana wcieliłaby się w rolę tzw. *pars diligentior*, prosząc o orzeczenie nieważności małżeństwa.

Ponadto należy też zweryfikować, czy któraś z pozostałych stron (prywatna lub publiczna), poinformowana o tym, że strona przeciwna wniosła apelację tylko od pewnej części wyroku (jest to tzw. główna częściowa apelacja), nie wniosła w międzyczasie, tzn. w zawitym terminie piętnastu dni użytecznych, tzw. wpadkowej

apelacji w odniesieniu do jakiegoś innego tytułu, co jest przecież możliwe na mocy kan. 1637 § 3[18].

Wreszcie w kontekście apelacji należy uwzględnić możliwość wniesienia skargi o nieważność wyroku z powodu odmowy prawa do obrony (*querela nullitatis sententiae ob ius defensionis denegatum*). Orzecznictwo rotalne konsekwentnie podkreśla, że wyrok jest dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej z przyczyny pozbawienia prawa do obrony, jeżeli stronom – zwłaszcza pozwanej – nie ogłoszono tych akt, które nie są im jeszcze znane, a na których wyrok istotnie się opiera (*in quibus substantialiter nititur sententia*), bądź nie zapewniono im realnej możliwości przedstawienia głosu obrończego po zamknięciu postępowania dowodowego. Gdyby więc sędzia w ogóle zaniechał wydania tych dekretów, nie gwarantując stronom możliwości i przysługującego im prawa do skorzystania z określonych uprawnień w trakcie procesu, to dochodziłoby wtedy do naruszenia zasady sporności (kontradyktoryjności) w aspekcie prawa publicznego.

Z drugiej strony, aby zagwarantować stronom prawo do obrony w aspekcie prawa subiektywnego, konieczne jest, aby wspomniane dekrety nie tylko zostały wysłane, ale żeby rzeczywiście zostały im przekazane („ast non sufficit mera transmissio notificationum in eorum momento initiali, cum solummodo ope notificationum ad effectum perductarum, id est receptarum, revera dantur partibus relatae facultates"). Nie wystarcza zatem samo wysłanie zawiadomienia, lecz konieczne jest jego skuteczne doręczenie (*notificatio ad effectum perducta*). Fakt zawiadomienia (*notificatio*) należy rozu-

[18] Przykładowo zapadła decyzja w odniesieniu do dwóch tytułów nieważności (X i Y). Tytuł X dotyczący braku rozeznania oceniającego po stronie pozwanej otrzymał odpowiedź afirmatywną, a tytuł Y, czyli brak rozeznania oceniającego po stronie powoda negatywną. Powód w nadziei, że pozostałe strony nie wniosą apelacji i w ten sposób nastąpi częściowe uprawomocnienie wyroku co do tytułu X, nie posiada w tym momencie żadnej korzyści prawnej do wniesienia apelacji od tytułu rozstrzygniętego negatywnie. Jednak strona przeciwna wnosi apelację i jest to tzw. główna apelacja, dlatego powodowi w odniesieniu do tytułu Y będzie przysługiwać tzw. apelacja wpadkowa, którą może złożyć w zawitym terminie 15 dni użytecznych, liczonych od chwili, kiedy został poinformowany o apelacji strony przeciwnej.

mieć nie tylko w znaczeniu zawiadomienia w jego formie początkowej (w momencie nadania listu poleconego) lub w postaci podjętego usiłowania zmierzającego do przekazania zawiadomienia, lecz w znaczeniu zawiadomienia, które osiągnęło zamierzony cel, tzn. takiego, które faktycznie zostało doręczone i pozwoliło stronie na zapoznanie się z treścią dekretu. W tym przypadku strona staje się dysponentem określonych uprawnień procesowych, z których może skorzystać[19]. W przypadku pojawienia się dwóch sprzecznych twierdzeń co do faktycznego powiadomienia strony o dekrecie ogłoszenia akt lub zamknięcia postępowania dowodowego (*conclusio in causa*), tzn. w momencie, kiedy strona twierdzi, że nie otrzymała zawiadomienia o dekrecie, a wikariusz sądowy, przeciwnie – uważa, że jak najbardziej otrzymała, to wtedy w myśl orzecznictwa rotalnego ciężar dowodu spoczywa na sądzie, a nie na stronie („onus probandi spectat ad tribunal, non ad partem").

Wszystkie powyższe sytuacje ukazują, że rola promotora sprawiedliwości w sprawach apelacyjnych nie ogranicza się do biernej kontroli formalnej, lecz obejmuje czuwanie nad prawidłowym przebiegiem instancji oraz nad rzeczywistą ochroną prawa do obrony i dobra publicznego w procesach małżeńskich.

Zakończenie

Analiza normatywna oraz praktyka orzecznicza Trybunału Roty Rzymskiej pozwalają stwierdzić, że urząd promotora sprawiedliwości w tym Trybunale posiada znaczenie wykraczające poza model znany z sądów diecezjalnych. Choć jego podstawowa funkcja – ochrona dobra publicznego (*bonum publicum Ecclesiae*) – wynika wprost z przepisów KPK, to w strukturze Roty Rzymskiej funkcja ta nabiera wymiaru szczególnie systemowego.

W procesach karnych promotor występuje jako jedyny oskarżyciel publiczny, działając w imieniu Kościoła w celu przywrócenia naruszonego porządku prawnego. W sprawach małżeńskich jego rola ujawnia się natomiast w wymiarze bardziej złożonym: poprzez

[19] Dec. coram Erlebach, diei 12 octobris 2023 (Kielcen., B.Bis 146/2023).

ocenę dopuszczalności *avocatio causae*, analizę przesłanek *nova causae propositio*, interwencję w sprawach *restitutio in integrum* czy w postępowaniach dotyczących *querela nullitatis*. W każdym z tych przypadków promotor nie reprezentuje interesu jednej ze stron, lecz czuwa nad integralnością procesu i prawidłowym stosowaniem norm proceduralnych.

Szczególne znaczenie ma jego udział w sprawach dotyczących apelacji od wyroku po raz pierwszy stwierdzającego nieważność małżeństwa. Interwencja promotora w kwestiach związanych z obliczaniem terminów, skutecznością publikacji sentencji czy zachowaniem prawa do obrony ukazuje jego rolę jako gwaranta formalnej poprawności postępowania. Nie chodzi tu o ingerencję w ocenę *meritum*, lecz o zapewnienie, że orzeczenie, które może wywoływać doniosłe skutki w sferze stanu osób, zostało wydane z poszanowaniem fundamentalnych zasad procesu kanonicznego. Przykładem takiego rozszerzonego wymiaru interwencji jest stosowanie art. 57 § 2 NRRT, który – choć w brzmieniu literalnym odnosi się do ochrony przepisów procesowych w przypadkach nieważności aktu lub zarzutów proceduralnych – w praktyce rotalnej znajduje zastosowanie także w sprawach *querela nullitatis* jako podstawa koniecznego udziału promotora sprawiedliwości w celu zabezpieczenia integralności całego postępowania.

Równie istotny jest jego udział w sprawach dotyczących właściwości Roty Rzymskiej. Rozróżnienie między jurysdykcją sądową a administracyjną, zakorzenione w kan. 1400 KPK oraz historycznie ukształtowane w prawie kanonicznym, wymaga stałej ochrony. W tym kontekście promotor jawi się jako strażnik porządku kompetencyjnego, którego naruszenie mogłoby prowadzić do podważenia ważności czynności sądowych i destabilizacji systemu wymiaru sprawiedliwości Kościoła.

Z przeprowadzonych rozważań wynika zatem, że promotor sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej nie pełni wyłącznie funkcji procesowej w sensie technicznym. Jego urząd ma charakter gwarancyjny i instytucjonalny: chroni nie tylko dobro publiczne w wymiarze materialnym, lecz także prawidłowość samego mecha-

nizmu wymiaru sprawiedliwości. W tym sensie stanowi on element równowagi między władzą sądowniczą a ochroną praw stron oraz integralnością porządku prawnego Kościoła.

Specyfika Roty Rzymskiej jako najwyższego zwyczajnego sądu apelacyjnego Stolicy Apostolskiej (art. 200 § 1 PE) sprawia, że interwencje promotora mają często charakter modelowy i oddziałują pośrednio na praktykę sądów lokalnych. Urząd ten wpisuje się tym samym w szerszą strukturę odpowiedzialności za jedność i spójność stosowania prawa kanonicznego w Kościele powszechnym. W konsekwencji należy stwierdzić, że rola promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej ma znaczenie fundamentalne dla zachowania zarówno dobra wspólnego Kościoła, jak i prawidłowego funkcjonowania jego wymiaru sprawiedliwości.

Abstrakt

Znaczenie i kompetencje promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej. Uwagi normatywne i praktyczne

Tomasz Kubiczek w rozdziale *Znaczenie i kompetencje promotora sprawiedliwości w Trybunale Roty Rzymskiej. Uwagi normatywne i praktyczne* analizuje zakres interwencji promotora sprawiedliwości oraz znaczenie jego urzędu dla ochrony dobra publicznego Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem spraw małżeńskich. Opracowanie wykorzystuje analizę dogmatycznoprawną przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego, konstytucji apostolskiej *Praedicate Evangelium* i Norm własnych Roty Rzymskiej, uzupełnioną interpretacją orzecznictwa oraz przykładów praktyki rotalnej. Autor przedstawia podstawy prawne urzędu, zasady nominacji, wymagania kwalifikacyjne i relacje między funkcją oskarżycielską a zadaniami gwarancyjnymi. W odniesieniu do postępowań karnych omawia wnoszenie i cofanie oskarżenia, apelację oraz kontrolę przedawnienia. Zasadnicza część rozważań dotyczy opiniowania przywołania sprawy do Roty w pierwszej instancji, nowego wniesienia sprawy, właściwości sądowej, przywrócenia do stanu poprzedniego oraz skargi o nieważność wyroku. Analiza pokazuje, że promotor zabezpiecza równowa-

gę między stabilnością rozstrzygnięć a możliwością ich zakwestionowania w sytuacjach prawnie uzasadnionych. Przy nowym wniesieniu sprawy ocenia rzeczywistą nowość i powagę przedstawionych dowodów, natomiast wobec podwójnego odrzucenia pozwu przeciwdziała uzależnianiu dostępu do procesu od przedwczesnego wykazania nieważności małżeństwa. Istotne znaczenie mają również kontrola dopuszczalności apelacji, prawidłowego ogłoszenia wyroku, skutecznego doręczania zawiadomień oraz rzeczywistego zapewnienia prawa do obrony. Autor wskazuje na niedopuszczalność zatwierdzania wyroków negatywnych w skróconym postępowaniu apelacyjnym oraz na konsekwencje pominięcia promotora w postępowaniach wymagających jego udziału. Podkreśla także konieczność zachowania rozdziału jurysdykcji sądowej i administracyjnej, od którego zależą właściwość trybunału oraz ważność podejmowanych czynności. Wnioski potwierdzają instytucjonalny i systemowy charakter urzędu: promotor nie reprezentuje prywatnego interesu strony, lecz chroni integralność postępowania, prawidłowe stosowanie prawa i uprawnienia jego uczestników. Jego działalność współtworzy mechanizm odpowiedzialności za sprawiedliwy proces oraz spójność sądownictwa kościelnego, a praktyka rotalna może pośrednio oddziaływać na funkcjonowanie trybunałów lokalnych.

Słowa kluczowe: sprawiedliwość, jurysdykcja, małżeństwo, apelacja, nieważność

Abstract

The Significance and Powers of the Promoter of Justice in the Tribunal of the Roman Rota: Normative and Practical Observations

In *The Significance and Powers of the Promoter of Justice in the Tribunal of the Roman Rota: Normative and Practical Observations* Tomasz Kubiczek examines the scope of the promoter's interventions and their importance for safeguarding the Church's public good, particularly in matrimonial cases. The chapter combines doc-

trinal analysis of the Code of Canon Law, the apostolic constitution *Praedicate Evangelium* and the proper norms of the Roman Rota with interpretation of jurisprudence and examples of Rotal practice. It establishes the office's legal foundations, appointment procedures and qualification requirements, distinguishing its prosecutorial functions from its broader protective responsibilities. In penal proceedings, the discussion addresses prosecution, withdrawal of the accusation, appeals and prescription. The principal analysis concerns avocation of cases to the Rota at first instance, a new presentation of a case, jurisdiction, *restitutio in integrum* and complaints of nullity against judgments. The findings show that the promoter balances the stability of decisions with opportunities for legally justified challenges. When assessing a new presentation, the promoter examines whether evidence is genuinely new and grave; where a petition has been rejected twice, intervention protects access to justice against demands for premature proof of matrimonial nullity. Particular attention is given to appeal admissibility, publication of judgments, effective notification and the actual exercise of the right of defence. The author identifies the impermissibility of confirming negative judgments through abbreviated appellate proceedings and the consequences of excluding the promoter where participation is required. The distinction between judicial and administrative jurisdiction is likewise essential to valid proceedings. The chapter concludes that the office fulfils an institutional and systemic role: it protects procedural integrity, lawful adjudication and the parties' rights, while Rotal practice can also influence the administration of justice in local tribunals.

Keywords: justice, jurisdiction, marriage, appeal, nullity